

УДК 65.014.1:336.531.2+330.341.1

Л. С. ЛАРКА

ОБҐРУНТУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ПІДПРИЄМСТВА ЗА УМОВ РИЗИКУ

Визначено вплив кон'юнктури ринку на ступінь підприємницьких ризиків підприємства. Метою статті є аналіз стратегії інвестування підприємства в умовах ризику. Проаналізовано інвестиційний клімат України, який впливає на інноваційну та інвестиційну активність підприємств. Висвітлено взаємозв'язок між інноваційно-інвестиційною діяльністю підприємства та ефективністю управління його потенціалом. Наведено особливості ціноутворення на інноваційну продукцію за умов ризику. Визначено особливості оцінювання системи цілей портфелю інноваційних проектів. Показана необхідність визначення соціально-економічного ефекту проектів при обґрунтуванні напрямів удосконалення інноваційної діяльності в умовах ризику.

Ключові слова: ризик, SMART-оцінювання, інновації, інвестиції, стратегія інвестування, конкурентні переваги.

Определено влияние конъюнктуры рынка на степень предпринимательских рисков предприятия. Целью статьи является анализ стратегии инвестирования в условиях риска. Проанализирован инвестиционный климат Украины, который влияет на инновационную и инвестиционную активность предприятий. Показана взаимосвязь между инновационно-инвестиционной деятельностью предприятия и эффективностью управления его потенциалом. Приведены особенности ценообразования на инновационную продукцию в условиях риска. Определены особенности оценивания системы целей портфеля инновационных проектов. Показана необходимость определения социально-экономического эффекта при обосновании направлений усовершенствования инновационной деятельности в условиях риска.

Ключевые слова: риск, SMART-оценивание, инновации, инвестиции, стратегия инвестирования, конкурентные преимущества.

The influence of market conditions on the degree of entrepreneurial risks of the enterprise is determined. The purpose of the article is to analyze the strategy of investing in a risk environment. The investment climate in Ukraine is analyzed, which affects the innovative and investment activity of enterprises. The relationship between the innovation and investment activity of the enterprise and the effectiveness of managing its potential are shown. Features of pricing for innovative products under risk conditions are given. The specifics of the evaluation of the system of goals of the portfolio of innovative projects are determined. The necessity of determining the socio-economic effect in justifying the directions for improving innovative activity under risk conditions is shown. The innovation and investment activity of the enterprise as components of its competitiveness are determined. It is suggested to use payment matrices as a basis for applying a certain investment strategy. The role of innovations in the economic growth of the enterprise is shown. It is suggested to use the indicator of social and economic efficiency of the project as an indicator of the social responsibility of the enterprise.

Keywords: risk, SMART-evaluation, innovation, investment, investment strategy, competitive advantages.

Вступ. Процедура обґрунтування портфелю інноваційних та інвестиційних проектів повинна базуватися на чіткому розумінні стратегії розвитку підприємства. Нестабільна кон'юнктура ринку суттєво підвищує ступінь підприємницьких ризиків підприємства, тому особливої актуальності набувають питання економічної оцінки інноваційних та інвестиційних проектів за умов невизначеності та ризику. При дослідженні відповідності конкретних інноваційних проектів стратегії розвитку підприємства доцільно здійснювати SMART-оцінювання цілей проектів. Також слід приділяти достатньо уваги питанням дослідження рівня ризикованості бізнес-середовища підприємства та обґрунтуванню ставки дисконтування для визначення цільових показників прибутковості інноваційних та інвестиційних проектів: чистого дисконтованого доходу, індексу доходності, терміну окупності інвестицій та внутрішньої норми доходності.

Аналіз останніх досліджень та літератури. За даними Держстату у січні-червні 2016 року в економіку України іноземними інвесторами вкладено 2859,1 млн. дол. США та вилучено 330,1 млн. дол. США прямих інвестицій (акціонерного капіталу), у січні-червні 2015 року – 1042,4 млн. дол. США та 351,3 млн. дол. США відповідно. Обсяг залучених з початку інвестування прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України на 01.07.2016 року становив 44790,7 млн.дол. США. Інвестиції спрямовуються у вже розвинені сфери

економічної діяльності. На підприємствах промисловості зосереджено 29,6 % загального обсягу прямих інвестицій в Україну, в установах фінансової та страхової діяльності – 29,4 %. До десятки основних країн-інвесторів, на які припадає 83,5 % загального обсягу прямих інвестицій, входять: Кіпр – 11091,7 млн. дол. США, Нідерланди – 5769,0 млн. дол. США, Німеччина – 5447,4 млн. дол. США, Російська Федерація – 4740,4 млн. дол. США, Австрія – 2629,8 млн. дол. США, Велика Британія – 1969,0 млн. дол. США, Віргінські Острови – 1719,5 млн. дол. США, Франція – 1526,0 млн. дол. США, Швейцарія – 1476,5 млн. дол. США та Італія – 964,9 млн. дол. США.

До десяти регіонів: Дніпропетровської, Донецької, Харківської, Київської, Луганської, Львівської, Одеської, Запорізької, Полтавської, Івано-Франківської областей та до м. Київ надійшло найбільше всього інвестицій – 94,1 відсотка всіх залучених прямих іноземних інвестицій.

Таке спрямування прямих іноземних інвестицій та капітальних інвестицій в регіональному розрізі не сприяє рівномірному соціально-економічному розвитку регіонів та посилює подальше збільшення розриву у їх розвитку.

Обсяги освоєння капітальних інвестицій підприємств України у січні-червні 2016 року складають 119,8 млрд. грн.

Провідними сферами економічної діяльності, за обсягами залучення капітальних інвестицій, у січні-

червні 2016 року залишаються: промисловість – 33,4%, будівництво – 13,7%, сільське, лісове та рибне господарство – 14,5%, інформація та телекомунікації – 4,8%, оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів – 10,0%, транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність – 6,8%, державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування – 2,3 % [1]. Як видно з наведених даних, інвестиційні та інноваційні проекти не втрачають своєї актуальності, тому нагальною потребою є визначення методологічних особливостей їх обґрунтування за умов ризику, що є невід'ємною частиною інвестиційного клімату України.

Метою статті є дослідження особливостей обґрунтування інноваційних та інвестиційних проектів з позиції конкретного підприємства, визначення оптимальної стратегії інвестування за умов ризику.

Постановка проблеми. Завданнями статті є визначення проблемних зон при обґрунтуванні інноваційних та інвестиційних проектів за умов ризику, дослідження методичних підходів ціноутворення на інноваційну продукцію, що забезпечує підприємству додаткові конкурентні переваги та підтримує цільовий рівень інноваційно-інвестиційної активності підприємства.

Матеріали досліджень. В ризик-менеджменті традиційно дотримуються правила, згідно якого підприємству не рекомендується ризикувати малим заради великого. Основна проблема полягає у тому, як з великою ймовірністю визначити співвідношення між грошовими притоками та відтоками підприємства. При прогнозуванні вхідних грошових потоків підприємства доцільно коригувати значення з урахуванням потенційних можливостей основних сфер управління підприємством. Тому особливої актуальності набувають питання управління потенціалом підприємства при здійсненні інноваційно-інвестиційної діяльності підприємства. Розуміння важливості стратегії управління потенціалом підприємства як найвагомішої складової його стратегічного набору дозволяє провести структурування цілей, координацію складових набору під час реалізації місії підприємства [2].

Установлення цін є єдиним компонентом маркетингу, який безпосередньо визначає дохід. Цінові рішення мають великий вплив на короткострокову та довгострокову прибутковість компанії. Довгострокове підтримання максимально високих цін можливо досягнути тільки при наявності вигоди для споживача. Вибір оптимальної методики ціноутворення здійснюється залежно від можливостей компанії та поставлених цілей бізнесу [3]. Встановлення цін на інноваційну продукцію повинно урахувати довгострокові цілі підприємства на цільовому ринку. Розробляючи систему цілей підприємства доцільно звернути увагу на такий методичний підхід, як SMART-оцінювання цілей. Ця технологія встановлення цілей дозволяє комплексно оцінити адекватність системи цілей інноваційного проекту ринковим реаліям. При формулюванні мети

необхідно спиратися на стандарт постановки цілей, що задає вимоги до ефективно сформульованої мети, тобто на SMART-аналіз.

S – Specific (специфічність – унікальність). Ціль потрібно описати простими словами, щоб була зрозуміла унікальність проекту. Необхідна конкретика, щоб можна було зрівняти результат проекту з метою.

M – Measurable (можливість виміру). Ціль повинна бути сформульована кількісно. Необхідно в меті задати основні параметри запланованого результату, щоб у ході реалізації проекту можна було контролювати процес досягнення результату.

A – Appropriate (актуальність). Ціль проекту повинна бути актуальною і відповідати стратегічним завданням і перспективам організації.

R – Realistic (реалістичність). Реалістичність мети означає реальну можливість досягнення мети з ресурсами, наявними в організації й технічному прогресі.

T – Time bound (обмеженість у часі). У меті вказуються часові рамки проекту, тобто дата початку й закінчення проекту.

Варто зазначити, що, як з точки зору соціально-економічного ефекту, так і з погляду негрошової його оцінки найбільшу вигоду з проекту отримає підприємство-інноватор. Якщо після проведення дослідження із застосуванням аналітичного або експертного методу отримано ствердну відповідь щодо соціальної ефективності, робоча група переходить до етапу перевірки параметрів економічної моделі проекту. Перевіряються показники комерційної ефективності. За недостатньої комерційної ефективності суспільно значущого проекту рекомендується розглянути такі можливості та форми його підтримання, що здатні підвищити зацікавленість сторін до прийнятного рівня. Комерційна ефективність оцінюється за вимогами, встановленими для проектних пропозицій, та за параметрами форм падання проектних пропозицій. Завданням етапу аналізу проектних пропозицій є визначення потенційної прибутковості проекту та комерційної здатності продукту в цілому, виходячи з припущення, що проект фінансуватимуть виключно за рахунок власних коштів. Такий підхід дозволяє з'ясувати ефективність проекту як такого, тобто оцінити його інноваційну спроможність, ефективність техніко-технологічних та організаційних рішень, передбачених у проекті тощо [4]. Таким чином, комплексне оцінювання соціально-економічної ефективності проектів за умов ризику дозволяє підприємству оптимізувати портфель інноваційних проектів.

Розвиток економіки України свідчить про те, що економічні реформи, спрямовані на забезпечення та підтримку функціонування промислових підприємств в ринкових умовах господарювання до теперішнього часу поки не досягли очікуваних результатів. Це підтверджується нестійкістю основних показників виробничо-господарської діяльності підприємств та їх низькою конкурентоспроможністю на внутрішніх і зовнішніх ринках.

Вважається загально визнаним, що низька конкурентоспроможність вітчизняних товаровиробників і країни в цілому – це проблема економічної безпеки держави. У зв'язку з цим підвищення конкурентоспроможності – є стратегічним завданням будь-якого об'єкта вітчизняного ринку, вирішення якого можливе на основі проведення глибокого аналізу конкурентоспроможності як економічної категорії та показника економічної діяльності [5].

Для підвищення конкурентоспроможності підприємства за умов ризику необхідно значну увагу приділяти дослідженню рівня ризикованості зовнішнього та внутрішнього середовищ підприємства. Для цієї мети досить вдало підходять платіжні матриці, які дозволяють застосувати відповідний критерій для визначення оптимальної альтернативи за умов ризику (критерій математичного очікування, критерій стандартного середньоквадратичного відхилення, критерій Бернуллі, критерій Лапласа, критерій Гурвіца).

Високий рівень інвестиційно-інноваційної активності господарюючих суб'єктів, наукових установ, держави в цілому має забезпечити досягнення стану саморозвитку інвестиційно-інноваційної системи України. Принципове підвищення ролі інновацій викликано зміною ринкової ситуації, і ця обставина визначає особливості взаємодії інновацій і ринку на сучасному етапі. Інноваційний тип сучасного економічного зростання змінює по суті його основу: зі сфери масового промислового виробництва рушійні сили переміщуються у сферу розробки, впровадження і комерціалізації різноманітної нової продукції і послуг малої серійності. Це змушує забезпечувати високу концентрацію не тільки матеріальних і фінансових ресурсів, а й приділяти особливу увагу інтелектуальним ресурсам та підприємницькій ініціативі. Техніко-технологічні і соціально-організаційні інновації створюють фундаментальну основу цих перетворень [6]. Розуміння ролі інновацій в економічному зростанні надає можливість своєчасно визначити збиткові стратегічні бізнес-одиниці підприємства.

Одним із ключових завдань у сфері фінансового забезпечення інноваційної діяльності є оптимізація вибору інноваційних проектів і оцінка їхньої економічної ефективності. Особливості розв'язання даного завдання на теперішній період, зокрема для України, визначаються:

- динамічністю змін, що виникають в економічному житті країни і зміною форм господарської діяльності;
- появою основ ринкових механізмів здійснення того чи іншого виду діяльності та нових інститутів господарювання, що сприяють забезпеченню переходу на нові форми економічних взаємовідносин;
- необхідністю прийняття ефективних і оптимальних рішень в умовах обмеженості ресурсів у широкому розумінні, тобто обмеженість як фінансових, так і виробничих ресурсів;

– різноманітністю методів і підходів до оцінки і вибору тих або інших інноваційних проектів, які умовно можна розділити на два більші класи.

Перший – це методи і підходи, які застосовуються при оцінюванні інноваційних проектів з боку інвестора, тобто особи, що вкладає гроші в той чи інший проект. Другий – об'єднує методи і підходи, які використовують при оцінюванні інноваційних проектів з боку суб'єктів господарювання, що залучають інвестиційні ресурси на реалізацію проекту [7]. Крім того, оцінювання інноваційних та інвестиційних проектів за умов ризику має свої особливості: так, базову ставку дисконтування необхідно збільшити на величину премії за ризик, яка дозволяє урахувати валютний, інфляційний та інші види ризику.

У сучасних умовах господарювання інноваційна політика українських підприємств тісно пов'язана з інвестиційною політикою, що спрямована на стимулювання капіталовкладень в інновації промисловості.

Формування та розробку інвестиційної стратегії підприємства необхідно розглядати як стратегію забезпечення його ресурсної бази для реалізації одного з конкретних варіантів інноваційного розвитку підприємства. Складність формування інвестиційної стратегії інноваційного розвитку підприємства полягає в тому, що її вибір пов'язаний з пошуком оптимального варіанта альтернативних проектів інноваційних рішень, які відповідають меті підприємства і перспективам його інноваційного розвитку. В цих умовах інвестиційна стратегія не є незмінною, а потребує перегляду та уточнення з врахуванням як змін внутрішнього і зовнішнього середовища підприємства, так і того, що інновації завжди мають елементи невизначеності та ризику.

Розробка інвестиційної стратегії інноваційного розвитку підприємства має істотне значення у забезпеченні його подальшого ефективного розвитку і дозволить забезпечити вирішення таких основних інноваційних завдань: реалізація інноваційних цілей економічного і соціального розвитку підприємства; максимальне використання внутрішнього інноваційного потенціалу підприємства; можливість ефективного оперування інвестиційними ресурсами для розвитку інноваційних процесів; можливість швидкої реалізації перспективних інноваційних процесів [8].

Висновки. Дослідження інвестиційного клімату країни є початковим етапом при визначенні рівня ризикованості інноваційної діяльності підприємства. Для мінімізації проектних ризиків доцільно визначати оптимальний стратегічний набір підприємства, який найбільш ефективно використовує його наявний потенціал. Крім того, ефективність окремих проектів залежить від якості формулювання цілей проектної діяльності. Рівень ризикованості середовища ураховується шляхом збільшення ставки дисконтування на величину премії за ризик при визначенні традиційних показників ефективності проектів: чистого дисконтованого доходу, індексу доходності, внутрішньої норми доходності та терміну

окупності проекту. При визначенні ефективності проектів одним із напрямів оцінювання повинен бути аналіз соціально-економічної ефективності, що свідчить про рівень соціальної відповідальності підприємства. Інноваційна та інвестиційна активність підприємства в умовах ризику є вагомим складовим його конкурентоспроможності.

Список літератури

1. Інформаційно-аналітичні матеріали щодо інвестиційного клімату в Україні. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан%20інвестиційної%20діяльності%20в%20Україні>. Дата звертання: 08 травня 2017.
2. Ларка Л. С. Стратегія управління потенціалом підприємства як складова його стратегічного набору / Л. С. Ларка, Н. М. Донець, М. О. Сіренко // Вісник Національного технічного університету „Харківський політехнічний інститут”. Збірник наукових праць. Тематичний випуск: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків: НТУ „ХПІ”. – 2013. – № 20 (993) – С. 159 – 163.
3. Кучина С. Е. Маркетингова політика ціноутворення: аналіз та вплив на дохід компанії / С. Е. Кучина, О. М. Кітченко // Бізнес-Інформ. – Харків: Видавничий дім ІНЖЕК, 2015. – № 3. С. 292-297.
4. Васильцова С. О. Визначення соціально-економічної ефективності портфеля реальних інноваційно-інвестиційних проектів / С. О. Васильцова, Р. Г. Майстро // Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес та ефективність виробництва. – Х. : НТУ „ХПІ”, 2014. – № 64 (1106). – С. 101 – 106.
5. Мірошник М. В. Розробка моделі оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства / М. В. Мірошник, В. М. Кобелев // Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. – 2014. – № 32 (1075). – С. 182–187.
6. Шляга О. В. Напрями активізації інвестиційно-інноваційних процесів / О. В. Шляга // Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. – 2009. – № 34 – С. 141–149.
7. Дегтяр А. О. Оцінювання ефективності інноваційних проектів: методологічний аспект / А. О. Дегтяр, М. В. Гончаренко. Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/1/01.pdf>. Дата звертання: 08 травня 2017.
8. Мороз Л. І. Проблеми формування та обґрунтування інвестиційної стратегії інноваційного розвитку підприємства. Режим доступу: http://vlp.com.ua/files/94_0.pdf. Дата звертання: 08 травня 2017.

References (transliterated)

1. Informacijno-analitichni materiali shodo investicijnogo klimatu v Ukraini [Informational and analytical materials about the investment climate in Ukraine]. Available at: <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&tag=Стан%20інвестиційної%20діяльності%20в%20Україні> (accessed 08.05.2017).
2. Larka L. S., Donec N. M., Sirenko M. O. Strategia upravlinna potencialom pidpriemstva jak skladova jogo strategicheskogo naboru [The strategy of managing the enterprise's potential as a component of its strategic set]. *Visnyk NTU "KhPI"* [Bulletin of the National Technical University "KhPI"]. Kharkov, NTU "KhPI" Publ., 2013, no. 20 (993), pp. 159–163.
3. Kuchina S. E., Kitchenko O. M., Marketingova politika cinoutvorenja: analiz ta vpliv na dohid kompanii [Marketing pricing policy: analysis and impact on company revenue]. *Biznes-Inform* [Business-Inform]. Kharkov, INGEK Publ., 2015, no. 3, pp. 292–297.
4. Vasilcova S. O., Majstro R. G. Viznacennja socialno-ekonomichnoi efektyvnosti portfelia realnih innovacijno-investicijnih proektiv [Determination of the socio-economic efficiency of the portfolio of real innovation-investment projects]. *Visnyk NTU "KhPI"* [Bulletin of the National Technical University "KhPI"]. Kharkov, NTU "KhPI" Publ., 2014, no. 64 (1106), pp. 101–106.
5. Miroshnik M. V., Koblelev V. N. Rozrobka modeli ocinki rivnja konkurentospromognosti pidpriemstva [Development model of enterprise competitiveness evaluation]. *Visnyk NTU "KhPI"* [Bulletin of the National Technical University "KhPI"]. Kharkov, NTU "KhPI" Publ., 2014, no. 32 (1075), pp. 182–187.
6. Shljaga O. V. Naprijami aktivizacii innovacijno-investicijnih procesiv [Directions of activation of innovation and investment processes]. *Visnyk NTU "KhPI"* [Bulletin of the National Technical University "KhPI"]. Kharkov, NTU "KhPI" Publ., 2009, no. 34, pp. 141–149.
7. Degtjar A. O. Ocynuvannja efektyvnosti innovacijnih proektiv: metodologichnij aspekt [Evaluation of the effectiveness of innovation projects: the methodological aspect]. Available at: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2010-2/doc/1/01.pdf>. (accessed 08.05.2017).
8. Moroz L. I. Problemi formuvannja ta obgruntuvannja investicijnoi strategii innovacijnogo rozvitku pidpriemstva [Problems of formation and study of the investment strategy of innovative development of the enterprise]. Available at: http://vlp.com.ua/files/94_0.pdf. (accessed 08.05.2017).

Надійшла (received) 28.03.2017

Бібліографічні описи / Библиографические описания / Bibliographic descriptions

Обґрунтування інноваційних та інвестиційних проектів підприємства за умов ризику / Л. С. Ларка // Вісник Національного технічного університету „Харківський політехнічний інститут” (економічні науки). – Х.: НТУ „ХПІ”. – 2017. – № 24(1246). – С. 75-78 . Бібліогр. 8 назв. – ISSN 2519-4461.

Обоснование инновационных и инвестиционных проектов предприятия в условиях риска / Л. С. Ларка // Вестник Национального технического университета „Харьковский политехнический институт” (экономические науки). – Х.: НТУ „ХПІ”. – 2017. – № 24(1246). – С. 75-78 . Библиогр.: 8 названий. – ISSN 2519-4461.

Justification of innovative and investment projects of the enterprise in a risk environment / L. S. Larka // Bulletin of National technical University "Kharkiv Polytechnic Institute" (economic Sciences). – Kharkiv.: NTU "KhPI". – 2017. – № 24(1246). – P. 75-78 . Bibliogr.: 8 names. – ISSN 2519-4461.

Відомості про автора / Сведения об авторе / About the Author

Ларка Людмила Сергіївна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки і маркетингу НТУ „ХПІ», м. Харків; тел.: (098) 486-30-51; e-mail: assorti@ua.fm.

Ларка Людмила Сергеевна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики и маркетинга НТУ „ХПІ», г. Харьков; тел.: (098) 486-30-51; e-mail: assorti@ua.fm.

Larka Ludmila Sergiivna – Candidate of Economic Sciences, the senior lecturer of economy and marketing chair, Kharkiv; tel.: (098) 486-30-51; e-mail: assorti@ua.fm.